

Prof. Hannu Niemi, Donelaitis-Seura

A. Sabaliauskasin ja A.R. Niemen laatanpaljastustilaisuus 7.9.2011, Patomäentie 3, Oulunkylä, Helsinki

Arvoisat suurlähettiläät, Kalevala-seuran edustaja, hyvät kutsuvieraat ja ennen kaikkea talon isäntäväki

Kalevalan kääntäjä, kaniikki Adolfas Sabaliauskas oli suuri Suomen ystävä. Tänäaun huomion kohteena on hänen Kalevala-käännöksensä, joka julkaistiin silloin jo itsenäisessä Liettuassa v. 1922. Kuten juuri paljastetussa muistolaatassa todetaan, käännös syntyi tässä samassa rakennuksessa Sabaliauskasin asuessa täällä hyvän ystävänsä A. R. Niemen luona sotapakolaisena. Heidän ystävyytensä oli alkanut jo paljon aikaisemmin A.R. Niemen pitkän, itse asiassa hänen kolmivuotisen, Liettuuan vv. 1909-1912 tekemän tutkijavierailun aikana.

Vuonna 1873, syyskuun 4. päivänä Biržain maalaiskunnassa, Krikščiaissa syntynyt Sabaliauskas oli koulutukseltaan pappi, mutta hän oli myös kansanrunouden, erityisesti kansanmusiikin tutkija. Hän täydensi opintojaan myös Freiburgin yliopistossa Sveitsissä, opiskellen siellä mm. musiikkitieteitä v. 1900 kahden lukukauden ajan. Adolfas Sabaliauskas oli kerännyt laajan aineiston Koillis-Liettuan kansanrunoutta, johon A.R. Niemellä oli tilaisuus tutustua heti Liettuuan matkansa alussa. Heidän yhteistyönsä alkoi 1910, kun A.R. Niemi halusi vielä itse tehdä runonkeruumatkan samoille seuduille. Yhteistyön tuloksena syntyi useita julkaisuja, mm. Suomalaisen Tiedeakatemin sarjassa v. 1912 julkaistu laaja liettualaisten kansanrunojen ja kansanlaulujen kokoelma ”Lietuvių dainos ir giesmės šiaur-rytinėje Lietuvoje” (363 s.).

Sabaliauskas tuli ensimmäistä kertaa Suomeen v. 1913 lyhyelle parin viikon vierailulle ja seuraavan kerran kolmen vuoden kuluttua. Lyhyeksi tarkoitettu vierailu venyi parin vuoden mittaiseksi. Venäjän viranomaiset eivät antaneet Sabaliauskasille lupaa palata kotimaahansa. Syynä oli meneillään oleva ensimmäisen maailmansota. Sabaliauskasin kotiseurakunnankin kirkko ja pappila oli poltettu. Näistä syistä johtuen Sabaliauskas joutui jäämään Suomeen A.R. Niemen perheen vieraaksi, hänen huoneensa sijaitsi tämän rakennuksen toisessa kerroksessa. Kansanrunouden professori Kaarle Krohnin ja A.R. Niemen kannustuksen myötä hän ryhtyi mittavaan Kalevalan kääntämisurakkaan. Suomessa olonsa aikana hän osallistui myös tšekäläisen katolisen kirkon toimintaan, huolehtien erityisesti Suomessa silloin olleista varsin lukuisista liettualaisista. Täällähän toimi ensimmäisen maailmansodan aikoihin jopa Liettualaisten yhdistys, jonka puheenjohtajana oli myöhemmin Kaunasin sotamuseon johtajana ja itsenäisen Liettuuan lääkintäkenraalina toiminut Vladas Nagevičius. Liettualaisyhdistys järjesti Helsingin yliopiston juhlasalissa toukokuun 6. päivänä 1917 suuren liettualaisjuhlan, jonka juhlapuhujina olivat Maila Talvio ja A.R. Niemi. Sabaliauskas ja suuri joukko silloin Suomessa asuneita liettualaisia palasi kotimaahansa alkuvuodesta 1918.

Sabaliauskas ja Nagevičius, kuten moni muukin täällä ensimmäisen maailmansodan aikana asunut liettualaisnen säilyi Suomen ystäväenä vielä kotimaahansa palattuaan. Sabaliauskasin ja Nagevičiusin aloitteesta perustettiin Kaunasissa toukokuussa 1927 Liettua-Suomi seura. Samalla järjestettiin Kaunasissa Sotamuseon puutarhassa suuri Suomi-juhla 8.5.1927 – kymmenen vuotta yliopiston juhlasalissa järjestetyn Liettua-juhlan jälkeen. Suomalaisten kutsuvieraiden joukossa oli mm. professori Viljo Mansikka ja A.R. Niemi.

A.R. Niemen syksyllä 1931 tapahtunut kuolema päätti myös hänen yhteistyönsä Sabaliauskasin kanssa. on paljolti Sabaliauskasin ansiota, että A.R. Niemen kuoleman jälkeen hänen haudallaan Helsingin Hietaniemen hautuumaalla on liettualainen ”Rupintojelis” (Sureva Kristus) -patsas. Se on tunnetun liettualaisen kuvanveistäjän Bronius Pundziusiusin teos. Sabaliauskas osallistui itse myös v. 1933 järjestettyyn hautamuistomerkin paljastustilaisuuteen. Ennen Kaunasissa tammikuun 14. päivänä 1950 tapahtunutta kuolemaansa Sabaliauskas käänsi vielä Aleksis Kiven Seitsemän veljestä, joka on julkaistu Liettuassa v. 1950 joskin kääntäjää mainitsematta. Hän on kääntänyt myös Nummisuutarit, mutta käännöstä ei ole koskaan julkaistu.

Tässä talossa koulupoikana Kalevalan liettuan kielelle kääntämistä seurannut isäni esitti jo monta vuotta sitten A.R. Niemen ja Sabaliauskasin elämäntyötä hyvin tuntevalle suurelle Suomen ystävälle Vilnan pedagogisen yliopiston professori Stasys Skrodenisille, että myös Sabaliauskasin Suomen hyväksi tekemää elämäntyötä tulisi huomioida esimerkiksi juuri hautamuistomerkin muodossa. Kiitos professori Skrodenisiin, minulla on ollut suuri kunnia olla paljastamassa toukokuussa 2001 yhdessä hänen kanssaan Adolfas Sabaliauskasin haudalle, Biržain lähellä sijaitsevan Mieleišiain kylän kappelin päätyyn sijoitettu hautamuistomerkki – itse asiassa se on sijoitettu juuri siihen samaan kappeliin, joka on rakennettu vv. 1939–40 Sabaliauskasin lahjoittamin varoin.

On hienoa, että olemme tänään paljastamassa Adolfas Sabaliauskasin ja A.R. Niemen yhteistyölle omistettua muistolaatta Suomessa. Haluan esittää suuret kiitokset omasta ja Donelaitis-seuran puolesta Kalevala-seuralle, joka on osallistunut tähän muistolaatan toteuttamiseen sekä Liettuan suurlähetystölle, joka on myötävaikuttanut tämän tilaisuuden järjestämiseen ja ennen kaikkea talon isäntävälle, jotka ovat sanamukaisesti pelastaneet tämän kulttuurihistoriallisesti arvokkaan rakennuksen. He ovat suhtautuneet alusta pitäen poikkeuksellisen myönteisesti heille jo jokunen vuosi sitten esittämäni ajatukseen kiinnittää tämän talon päätyyn talon varhaisesta historiasta kertova, tässä rakennuksessa tapahtuneelle Kalevalan kääntämiselle omistettu muistolaatta.